

Bakgrunden till "augustiupproret" i Danmark 1943

Sommaren 1943 såg det dystert ut för tyskarna. De hade förlorat viktiga slag som till exempel slaget om Stalingrad och slaget om Atlanten, sommaroffensiven på östfronten hade kört fast och de allierade hade intensifierat flygbombningen av tyska städer. En invasion över havet från väster och en sovjetisk offensiv från öster var att vänta.

Danmark hade som ockuperat land hittills behandlats mycket väl, tyskarna var mån om att hålla sig väl med danskarna så att de även fortsättningsvis skulle leverera livsmedel. Danmarks nästan 8000 judar ansågs inte utgöra något problem. Men på sommaren 1943 hände något i Danmark som skulle ändra allting. 28 juli lyckades en motståndsmann spränga det tyska lastfartyget Linz som var under ombyggnad till hjälpminfartyg på Odense Stålskibsvaerft, arbetarna gick i strejk och oroligheter började sprida sig över hela Danmark. Under augusti eskalerade oroligheterna till den milda grad, att tyskarna började förlora kontrollen. "Riksfullmäktige" i Danmark Dr Werner Best som hade generalsrang som Obergruppenführer i SS blev beordrad att ta i med hårdhanskarna. Chefen för tyska armén i Danmark general Herrmann von Hanneken ville avvärja den danska armén som med rätta ansågs opålitlig, samtidigt skulle danska flottan övertas av den tyska, operationen fick namnet "Safari." Chefen för tyska flottan i Danmark viceamiral Wurmbach motsatte sig detta, eftersom den danska flottan hittills hade bevaktat de danska farvattnen väl och hållit lederna minfria, han hade ett gott förhållande till sina danska kolleger.

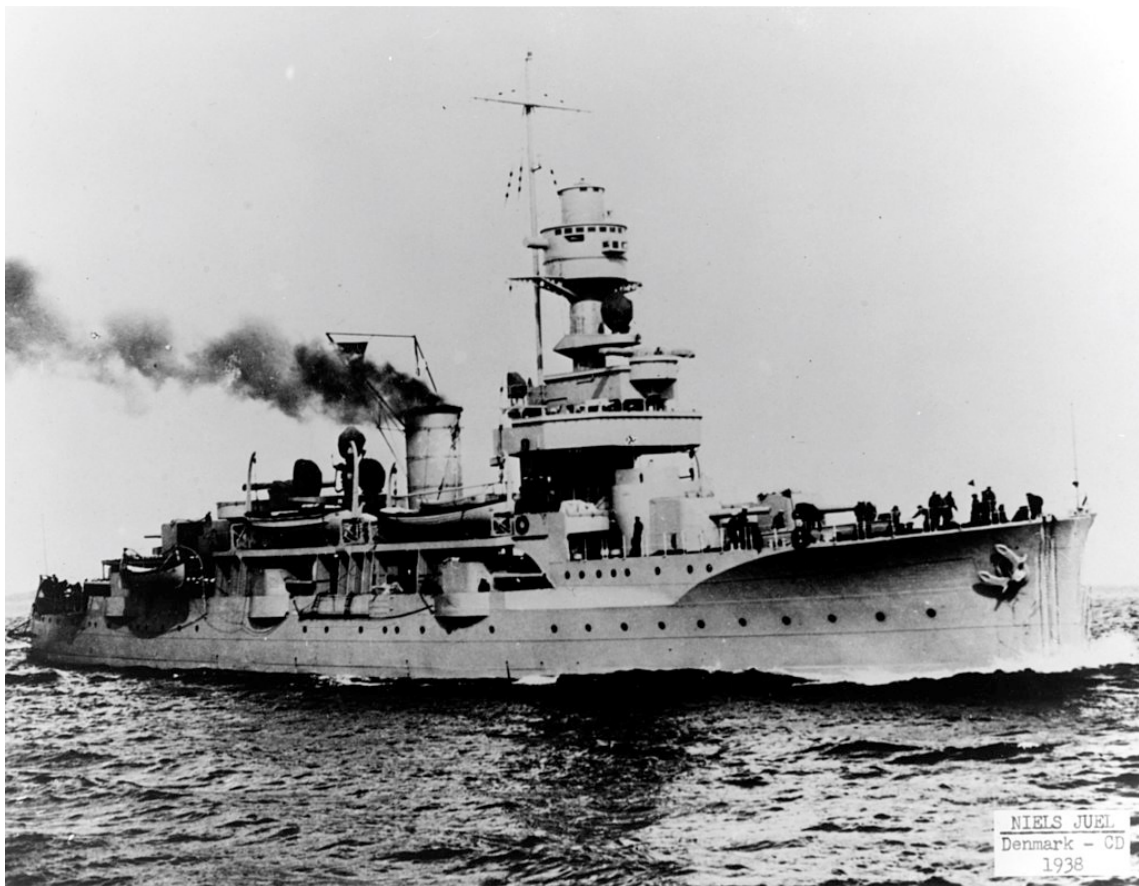
Nu blev det som "Führern" bestämt och operation Safari sattes igång 29 augusti 1943. Danska armén avvärjades ganska snabbt men några soldater på båda sidor stupade, med flottan blev det mer dramatiskt. Tyskarna ville ta fartygen, något som till varje pris måste hindras genom flykt. Tyskland hade ont om fartyg, särskilt i de danska farvattnen men några torpedbåtar och mtb samt ett par ubåtar lade sig i en linje från Skagen till Norges sydkust för att förhindra att några danska örlogsfartyg tog sig till England. Order gick till fartygen från chefen för Soevernet viceamiral Aage Helgesen Vedel att de fartyg som inte kunde ta sig till Sverige skulle sänkas av sina egna besättningar. Jag går inte in på alla fartygens öden, det göres bäst för den intresserade i den utmärkta boken "Saenk Skibene!" av Soeren Norrby men några skall uppmärksammas. Det gamla pansarskeppet Peder Skram sänktes vid kaj och fotografiet där hon ligger kapsejsad under mastkranen kablades ut över världen och blev en symbol för det danska motståndet. Pansarskeppet Niels Juel var flottans stolthet, hon var kadettfartyg och hade gjort otaliga resor till främmande länder, hon användes också av det danska kungahuset vid officiella besök. I augusti hette fartygschefen C A Westermann och hon låg i Holbaek i Isefjorden på Själland. Tidigt på morgonen 29 augusti låg skeppet med ångan uppe och fick signalen: "Sög svensk territorium." Avgången blev kraftigt försenad pga hård pålandsvind men med bogserhjälp kom man loss två timmar försenade och ångade med full fart mot Isefjordens mynning. I operation Safari ingick utläggning av 36 minor utanför fjordens mynning men denna hade ännu inte kommit på plats. Utanför låg ett tyskt minfartyg och en mtb, vilka Niels Juels vältränade artillerister borde kunna nedkämpa och den tilltänkta mineringen avsåg man gå innanför nära land. Dock, tyskt spaningsflyg var i luften och ganska snart kom bombförband och fällde bomber nära fartyget, till slut kom ett par "stukas" vars bomber kom så nära att elförsörjningen helt slogs ut och några pansarplåtar blev intryckta. Flera sjömän var skadade av kulspruteeld från planen. I det läget valde fartygschefen att rädda fartyget på grund och öppna bottenventilerna, Niels Juel blev obrukbart för tyskarna! Efter mycket möda kunde emellertid dessa bärga det gamla pansarskeppet och tog henne i tjänst under namnet Nordland och hon blev kadettfartyg igen. I krigsslutet seglade Nordland till Eckenförde fjord och sänktes där av sina nya ägare den 3 maj 1945. Båda dessa pansarskepp var döpta efter danska sjöhjältar.

Till Sverige undkom bevakningsfartyget (fd gammal torpedbåt) Havkatten, två minsvepare av M-båts-typ och nio "marinkuttrar" närmast att betrakta som hjälpminsvepare som vi kallar dem. Fartygen internerades i Karlskrona och blev 1945 den flottilj som vid befrielsen seglade in i Köpenhamn och lade grunden till den framtida Danska Flottan.

I denna turbulenta tid lyckades över 7000 danska judar fly till Sverige, nästan alla. Hur var det möjligt?

1. Flykten var väl förberedd, man anade att detta skulle ske.
2. Den judiska organisationen varskoddes i tid av en "visselblåsare" Diplomaten Georg Duckwitz som var Hitler-motståndare i hemlighet, han var marinattaché och ansvarade för sjöfarten i de danska farvattnen. Det ryktas också att självaste "Reichsbevollmächtigter" Werner Best tipsade sin judiske skräddare.
3. Tyskarna hade ont om patrullbåtar i området, det hade ju tidigare bevakats av danskarna. En del var också upplagda för underhåll – hade Duckwitz något med det att göra?
4. Svenska flottan hade full kontroll över sitt område och var beredda att hjälpa till. Där hade M 20 en viktig uppgift. Det är vår skyldighet i Föreningen M 20 att hålla historien levande.

Johan A. Boström

HDMS Niels Juel